

Magdalena Budyn-Kulik ■ Patrycja Kozłowska-Kalisz
Marek Kulik ■ Marek Mozgawa

Kodeks karny

Praktyczny komentarz

2. wydanie

redakcja
Marek Mozgawa

praktyczne komentarze

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Magdalena Budyn-Kulik ■ Patrycja Kozłowska-Kalisz
Marek Kulik ■ Marek Mozgawa

Kodeks karny

Praktyczny komentarz

redakcja
Marek Mozgawa

Magdalena Budyn-Kulik ■ Patrycja Kozłowska-Kalisz
Marek Kulik ■ Marek Mozgawa

Kodeks karny

Praktyczny komentarz

2. wydanie

redakcja
Marek Mozgawa

praktyczne komentarze

Oficyna
a Wolters Kluwer business

Stan prawny na 10 października 2007 r.

Redaktor prowadzący:
Agata Czuj

Wydawca:
Ewa Placheta

Skład, łamanie:
Andrzej Gudowski

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2007

ISBN: 978-83-7526-607-8

2. wydanie

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Akty prawne.....	9
Periodyki.....	10
Inne.....	11
Wykaz najczęściej powoływanej literatury.....	11
Słowo wstępne	13
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny	15
Część ogólna	15
Rozdział I. Zasady odpowiedzialności karnej.....	15
Rozdział II. Formy popełnienia przestępstwa.....	44
Rozdział III. Wyłączenie odpowiedzialności karnej.....	66
Rozdział IV. Kary.....	88
Rozdział V. Środki karne.....	98
Rozdział VI. Zasady wymiaru kary i środków karnych.....	128
Rozdział VII. Powrót do przestępstwa.....	150
Rozdział VIII. Środki związane z poddaniem sprawcy próbie.....	157
Rozdział IX. Zbieg przestępstw oraz łączenie kar i środków karnych.....	184
Rozdział X. Środki zabezpieczające.....	194
Rozdział XI. Przedawnienie.....	205
Rozdział XII. Zatarcie skazania.....	211
Rozdział XIII. Odpowiedzialność za przestępstwa popełnione za granicą.....	214
Rozdział XIV. Objaśnienie wyrażeń ustawowych.....	221
Rozdział XV. Stosunek do ustaw szczególnych.....	253
Część szczególna	254
Rozdział XVI. Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne.....	254
Rozdział XVII. Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej.....	267

Rozdział XVIII. Przepęstwa przeciwko obronności.....	284
Rozdział XIX. Przepęstwa przeciwko życiu i zdrowiu.....	297
Rozdział XX. Przepęstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu	323
Rozdział XXI. Przepęstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	337
Rozdział XXII. Przepęstwa przeciwko środowisku	354
Rozdział XXIII. Przepęstwa przeciwko wolności	365
Rozdział XXIV. Przepęstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania	377
Rozdział XXV. Przepęstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności.....	382
Rozdział XXVI. Przepęstwa przeciwko rodzinie i opiece	403
Rozdział XXVII. Przepęstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej	417
Rozdział XXVIII. Przepęstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową.....	426
Rozdział XXIX. Przepęstwa przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządu terytorialnego	436
Rozdział XXX. Przepęstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości.....	462
Rozdział XXXI. Przepęstwa przeciwko wyborom i referendum.....	482
Rozdział XXXII. Przepęstwa przeciwko porządkowi publicznemu	488
Rozdział XXXIII. Przepęstwa przeciwko ochronie informacji.....	510
Rozdział XXXIV. Przepęstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	526
Rozdział XXXV. Przepęstwa przeciwko mieniu	539
Rozdział XXXVI. Przepęstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	579
Rozdział XXXVII. Przepęstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi.....	611
Część wojskowa	622
Rozdział XXXVIII. Przepisy ogólne dotyczące żołnierzy	622
Rozdział XXXIX. Przepęstwa przeciwko obowiązkowi pełnienia służby wojskowej	641
Rozdział XL. Przepęstwa przeciwko zasadom dyscypliny wojskowej.....	650

Rozdział XLI. Przepisy przeciwko zasadom postępowania z podwładnymi	658
Rozdział XLII. Przepisy przeciwko zasadom obchodzenia się z uzbrojeniem i uzbrojonym sprzętem wojskowym.....	662
Rozdział XLIII. Przepisy przeciwko zasadom pełnienia służby.....	666
Rozdział XLIV. Przepisy przeciwko mieniu wojskowemu.....	669
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Przepisy wprowadzające	
Kodeks karny	677
Rozdział I. Przepisy ogólne.....	677
Rozdział II. Przepisy karne	693
Rozdział III. Zmiany w przepisach obowiązujących.....	694
Rozdział IV. Przepisy przejściowe i końcowe	695
Skorowidz przedmiotowo–artykułowy	699

Wykaz skrótów

Akty prawne

- EKPCiPW** — europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.c.** — ustawa z 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
- k.k.** — ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
- k.k.s.** — ustawa z 10 września 1999 r. — Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz.U. z 2007 r. Nr 111, poz. 765 ze zm.)
- k.k.w.** — ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.)
- k.p.** — ustawa z 26 czerwca 1974 r. — Kodeks pracy (t.j. Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 ze zm.)
- k.p.c.** — ustawa z 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
- k.p.k.** — ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
- k.p.w.** — ustawa z 24 sierpnia 2001 r. — Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. Nr 106, poz. 1148 ze zm.)
- k.r.o.** — ustawa z 25 lutego 1964 r. — Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)
- k.s.h.** — ustawa z 15 września 2000 r. — Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 ze zm.)
- k.w.** — ustawa z 20 maja 1971 r. — Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2007 r. Nr 109, poz. 756 ze zm.)
- MPPOiP** — Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
- pr.at.** — ustawa z 29 listopada 2000 r. — Prawo atomowe (t.j. Dz.U. z 2007 r. Nr 42, poz. 276)
- przep.wprow. k.k.** — ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 554 ze zm.)
- u. o o.p.** — ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880 ze zm.)
- u. o p.o.o.** — ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416 ze zm.)

Periodyki

- Annales UMCS** — Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin
Arch.Krym. — Archiwum Kryminologii
AUNC — Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki humanistyczno-społeczne.
Prawo
CzPKiNP — Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Eduk.Praw. — Edukacja Prawnicza
GP — Gazeta Prawnicza
GS — Gazeta Sądowa
GSP — Gdańskie Studia Prawnicze
Inf.Praw. — Informacja Prawnicza
KSP — Krakowskie Studia Prawnicze
KZS — Krakowskie Zeszyty Sądowe
Mon.Praw. — Monitor Prawniczy
NP — Nowe Prawo
Orz. Prok. i Pr. — Orzecznictwo Prokuratury i Prawa
OSA — Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNKW — Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
OSNPG — Orzecznictwo Sądu Najwyższego, wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNPK — Orzecznictwo Sądu Najwyższego Prokuratura Krajowa
OSP — Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA — Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PiM — Prawo i Medycyna
PiP — Państwo i Prawo
PiZS — Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PiŻ — Prawo i Życie
Prob.Alk. — Problemy Alkoholizmu
Prob.Krym. — Problemy Kryminalistyki
Prob.Praw. — Problemy Praworządności
Prob.Rodz. — Problemy Rodziny
Prok. i Pr. — Prokuratura i Prawo
Prz.Pol. — Przegląd Policyjny
PPK — Przegląd Prawa Karnego
PS — Przegląd Sądowy
PS-Z — Patologia Społeczna — Zapobieganie
RPEiS — Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SI — Studia Iuridica
SK — Studia Kryminologiczne
SKKiP — Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne
SMO — Służba Milicji Obywatelskiej
SP — Studia Prawnicze

WPP — Wojskowy Przegląd Prawniczy
 ZN ASW — Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych
 ZN IBPS — Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
 ZNUJ — Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
 ZNUŁ — Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego
 ZW — Zagadnienia Wykroczeń

Inne

SA — sąd apelacyjny
 SN — Sąd Najwyższy
 SO — sąd okręgowy
 TK — Trybunał Konstytucyjny

Wykaz najczęściej powoływanej literatury

Andrejew, Kodeks — I. Andrejew, *Kodeks karny. Krótki komentarz*, Warszawa 1981
Andrejew, Świda, Wolter — I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973
Atlas — A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, *Atlas przestępczości w Polsce (3)*, Warszawa 2003
Bafia, Mioduski, Siewierski — J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. I i II, Warszawa 1987
Bojarski i in. — M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2004
Buchała, Prawo — K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989
Buchała, Zoll — K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny. Komentarz. Część ogólna*, t. I, Zakamycze 1998
Cieślak, Polskie — M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994
Gardocki, Prawo — L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2006
Giezek, Kodeks — J. Giezek, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Wrocław 2000
Góral, Komentarz — R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2005
Górniok i in., t. I — O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny*, t. I, *Komentarz do artykułów 1–116*, Gdańsk 2005
Górniok i in., t. II — O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny*, t. II, *Komentarz do artykułów 117–363*, Gdańsk 2005
Makarewicz, Kodeks — J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1932

- Makowski, Kodeks** — W. Makowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1933
- Marek, Komentarz** — A. Marek, *Komentarz. Kodeks karny*, Warszawa 2005
- Marek, Prawo** — A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2005
- Mozgawa i in.** — M. Mozgawa (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Zakamycze 2006
- Peiper, Komentarz** — L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego*, Kraków 1936
- Rejman** — E. Bieńkowska, B. Kunicka-Michalska, G. Rejman, J. Wojciechowska, *Kodeks karny — komentarz. Część ogólna. Komentarz*, pod red. G. Rejman, Warszawa 1999
- System 1985** — I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński (red.), *System prawa karnego. O przestępstwach w szczególności*, t. IV, cz. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985
- System 1989** — I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński (red.), *System prawa karnego. O przestępstwach w szczególności*, t. IV, cz. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989
- Śliwowski, Prawo** — J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1979
- Świda, Prawo** — W. Świda, *Prawo karne*, Warszawa 1989
- Uzasadnienie** — Uzasadnienie rządowego projektu nowego kodeksu karnego (w: *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997
- Wąsek I** — A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. I, Warszawa 2005
- Wąsek II** — A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, Warszawa 2005
- Wojciechowski, Kodeks** — J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2000
- Zoll I** — A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część ogólna*, t. I, Zakamycze 2004
- Zoll II** — A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, t. II, *Komentarz do art. 117–227 k.k.*, Zakamycze 2006
- Zoll III** — A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, t. III, *Komentarz do art. 278–363 k.k.*, Zakamycze 2006

Słowo wstępne

Niniejszy komentarz powstał jako dzieło pracowników Katedry Prawa Karnego Porównawczego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Zgodnie z przyjętym założeniem przedstawiono w nim w sposób syntetyczny, jednakże w miarę szczegółowy, analizę przepisów kodeksu karnego. W komentarzu uwzględniono poglądy doktryny prawa karnego, w koniecznym — dla dokonania analizy — zakresie. Autorzy nie stawiali sobie za zadanie rozstrzygania sporów teoretycznych (które jedynie sygnalizowano), starali się zaś wyjaśnić przepisy w sposób przystępny, tak aby ułatwić ich rozumienie i stosowanie. Uwzględniono również orzecznictwo (zarówno SN, jak i sądów apelacyjnych), akcentując najnowsze orzeczenia (zaś w wydanych na gruncie kodeksu karnego z 1969 r. wskazując te, których tezy zachowują aktualność).

Na początku każdego rozdziału załączono wykazy wybranej literatury przedmiotu. Zamierzeniem autorów nie było przedstawienie kompleksowej bibliografii, a jedynie wskazanie tych pozycji, które zostały powołane w komentarzu, i innych — zdaniem autorów — najistotniejszych. Oczywiście, jak każdy wybór, i ten ma charakter subiektywny.

Komentarz jest pracą czworga autorów, z których każdy prezentuje swoje poglądy na wykładnię komentowanych przepisów, zachowując jednak zgodność z pozostałymi w zasadniczych kwestiach. Nie unikamy oceny poglądów innych autorów, bowiem winno to pozwolić czytelnikowi na wyrobienie sobie własnego zdania co do zasadności zajmowanego stanowiska.

Komentarz adresowany jest do szerokiego kręgu odbiorców zarówno teoretyków, jak i praktyków. Mamy nadzieję, że okaże się pomocny w zdobywaniu wiedzy z zakresu prawa karnego przez studentów i aplikantów, ale także przyda się praktykom w ich codziennej pracy.

Autorzy żywią nadzieję, że niniejszy komentarz ułatwi zrozumienie przepisów kodeksu karnego i zyska pozytywne oceny Czytelników.

Autorzy

Ustawa

z dnia 6 czerwca 1997 r.

Kodeks karny

(Dz.U. Nr 88, poz. 553; sprost.: Dz.U. z 1997 r. Nr 128, poz. 840; zm.: Dz.U. z 1999 r. Nr 64, poz. 729, Nr 83, poz. 931; z 2000 r. Nr 48, poz. 548, Nr 93, poz. 1027, Nr 116, poz. 1216; z 2001 r. Nr 98, poz. 1071; z 2003 r. Nr 111, poz. 1061, Nr 179, poz. 1750, Nr 199, poz. 1935, Nr 228, poz. 2255; z 2004 r. Nr 25, poz. 219, Nr 69, poz. 626, Nr 93, poz. 889, Nr 243, poz. 2426; z 2005 r. Nr 86, poz. 732, Nr 90, poz. 757, Nr 132, poz. 1109, Nr 163, poz. 1363, Nr 178, poz. 1479, Nr 180, poz. 1493; z 2006 r. Nr 190, poz. 1409, Nr 218, poz. 1592, Nr 226, poz. 1648; z 2007 r. Nr 89, poz. 589, Nr 123, poz. 850, Nr 124, poz. 859)

Część ogólna

Rozdział I

Zasady odpowiedzialności karnej

Literatura: Andrejew I., *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978; Andrejew I., *O pojęciu winy w polskim prawie karnym*, PiP 1982, z. 7; Andrejew I., *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989; Barczak A., *Wykroczenia jako składnik przestępstwa (przestępstwa ciągłego)*, CzPKiNP 1999, z. 1; Barczak–Oplustil A., *Sporne zagadnienia istoty winy w prawie karnym. Zarys problemu*, CzPKiNP 2005, z. 2; Bojarski T., *Przestępstwo ciągłe*, PiP 1995, z. 3; Bojarski T., *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2002; Buchała K., *Kumulatywna kwalifikacja przestępstw komunikacyjnych*, NP 1972, nr 11; Daszkiewicz K., *Przestępstwa z afektu w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982; Daszkiewicz K., *Przestępstwo z premedytacją*, Warszawa 1968; Dąbrowska–Kardas M., Kardas P., *Czyn ciągły i ciąg przestępstw w kodeksie karnym z 1997 r. (w:) Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, Warszawa 1998, z. 20; Derlatka M., *Spółeczna szkodliwość czynu a definicja przestępstwa*, Prok. i Pr. 2006, nr 6; Dębski R.,

Pozaustawowe znamiona przestępstwa. O ustawowym charakterze norm prawa karnego i znamionach typu czynu zabronionego nie określonych w ustawie, Łódź 1995; Dukiet-Nagórska T., *Tak zwane przestępstwo zbiorowe w polskim prawie karnym*, Katowice 1987; Ferenc A., *Kumulatywna kwalifikacja czynu w kodeksie karnym*, NP 1971, nr 4; Filar M., *Podstawy odpowiedzialności karnej w nowym kodeksie karnym*, Palestra 1997, z. 11–12; Frankowski S., *Przestępstwa kierunkowe w teorii i praktyce*, Warszawa 1970; Gardocki L., *Zasady obowiązywania ustawy*, Palestra 1996, z. 3–4; Gardocki L., *Zagadnienia internacjonalizacji odpowiedzialności karnej za przestępstwa popełnione za granicą*, Warszawa 1979; Gardocki L., *Zarys prawa karnego międzynarodowego*, Warszawa 1985; Giezek J., *Przyczynowość oraz przypisanie skutku w prawie karnym*, Wrocław 1994; Górecki P., *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich — po nowelizacji*, Prok. i Pr. 2001, nr 5; Grajewski J., *Zbieg przepisów ustawy a ściganie na wniosek*, NP 1983, nr 2; Gromek K., *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2001; Grudziński W., *Z problematyki złego zamiaru ogólnego przy przestępstwach uszkodzenia ciała*, Palestra 1963, z. 10; Hofmański P., *Konwencja Europejska a prawo karne*, Toruń 1995; Jakubski P., *Materialny element przestępstwa i jego znaczenie dla wyłączenia przestępczości konkretnego czynu zabronionego*, Prok. i Pr. 2000, nr 12; Kaczmarek T., *Psychologiczne i ustawowe kryteria odróżniania nieletnich od dorosłych w polskim prawie karnym*, NP 1990, nr 1–3; Kaczmarek T., Giezek J., *O subiektywnym przypisaniu nieświadomego przestępstwa nieumyślnego (w:) Kaczmarek T. (red.), Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym. Materiały polsko-niemieckiego sympozjum prawa karnego, Karpacz, maj 1990, Wrocław 1990; Kaftal A., *Przestępstwo ciągłe w polskim prawie karnym*, Warszawa 1985; Kardas P., *Przestępstwo ciągłe w projekcie kodeksu karnego*, WPP 1996, nr 1; Kardas P., *Przestępstwo ciągłe w prawie karnym materialnym*, Zakamycze 1999; Kardas P., Majewski J., *Kilka uwag o kwestii tzw. rzeczywistego zbiegu przepisów ustawy w prawie karnym i sposobach jej rozstrzygnięcia (w:) Problemy odpowiedzialności karnej*, Kraków 1994; Knypl Z., *Ekstradycja jako instytucja prawa międzynarodowego i wewnętrznego*, Warszawa 1975; Konieczniak P., *Czyn jako podstawa odpowiedzialności karnej*, Zakamycze 2002; Kostarczyk-Gryszka J., *Kumulatywny zbieg przepisów ustawy określający przestępstwo umyślne oraz przestępstwo nieumyślne*, PiP 1973, z. 4; Kubala W., *Z rozważań nad pojęciem „właściwości i warunków osobistych” w ujęciu kodeksu karnego z 1969 r.*, Palestra 1977, z. 10; Kubicki L., *Przestępstwo popełnione przez zaniechanie. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1975; Kunicka-Michalska B., *Zasada nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege w projekcie Kodeksu karnego w świetle norm międzynarodowych (w:) Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Ciesłaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993; Lachowski J., *Przejawy obiektywizacji odpowiedzialności karnej w k.k. z 1997 r.*, SP 2006, nr 1; Majchrzyk Z., *Nieletni, młodociani i dorośli sprawcy zabójstwa. Analiza procesów motywacyjnych i dyspozycji osobowościowych*, Warszawa 2001; Majewski J., *Prawnokarne przypisywanie skutku przy zaniechaniu*, Kraków 1997; Majewski J., *Zmiana ustawy karnej w czasie popełnienia czynu zabronionego*, Palestra 2003, z. 9–10; Majewski J., *Materialny element przestępstwa w projekcie kodeksu karnego*, PS 1996, nr 6; Mąciór W., *Zbieg przepisów jako problem logiczny i prawny*, PiP 1975, z. 1; Mąciór W., *Czyn ludzki i jego znaczenie w prawie karnym. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1990; Mąciór W., *Zasady odpowiedzialności karnej w projekcie kodeksu karnego z 1995 r.*, PiP 1996, z. 6;*

Michalska–Warias A., *Niektóre problemy przestępstwa ciągłego i tzw. ciągu przestępstw w rozumieniu art. 12 i 91 k.k.*, Annales UMCS 2000, t. XLVII; Mozgawa M., *Uwagi na temat relacji przepisów art. 168 i 165 k.k.*, Prok. i Pr. 1997, nr 11; Papierkowski Z., *Zasady prawa karnego*, Lublin 1948; Pietrzykowski T., *Temporalny zakres obowiązywania prawa*, PiP 2003, z. 4; Pohl Ł., *Zawartość normatywna przepisu art. 18 § 1 k.k.*, Prok. i Pr. 2006, nr 2; Rajzman H., *Dwa czy jedno przestępstwo*, PiP 1956, z. 7; Ratajczak A., *Materialnoprawne problemy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, PiP 1983, z. 2; Rodzynekiewicz M., *Pojęcie zaniechania a odpowiedzialność za przestępstwo popełnione przez zaniechanie w projekcie kodeksu karnego*, PPK 1994, nr 11; Rodzynekiewicz M., *Treść pojęcia czynu w prawie karnym jako efekt procedury modelowania (w:) Problemy odpowiedzialności karnej. Księga ku czci Profesora Kazimierza Buchały*, Kraków 1994; Rodzynekiewicz M., *Określenie umyślności i nieumyślności w projekcie kodeksu karnego*, PS 1995, nr 5; Roxin C., *Problematyka obiektywnego przypisania (w:) Kaczmarek T. (red.), Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym. Materiały polsko–niemieckiego sympozjum prawa karnego*. Karpacz, maj 1990, Wrocław 1990; Sadowski A., *Przestępstwo ciągłe*, Lublin 1949; Spotowski A., *Kilka uwag o obowiązku gwaranta w prawie karnym*, PiP 1987, z. 11; Sieracki W., *Kumulatywny zbieg przepisów ustawy (art. 10 § 2) w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, WPP 1975, nr 4; Spotowski A., *Reguły wyłączające wielość ocen a zbieg przepisów ustawy określających przestępstwo nieumyślne i umyślne*, PiP 1973, z. 6; Spotowski A., *Pomijalny (pozorny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976; Spotowski A., *Zasada lex retro non agit (geneza, uzasadnienie, zasięg)*, Palestra 1985, z. 9; Stefański A., *Ustawa względniejsza dla sprawcy*, Prok. i Pr. 1975, nr 9; Świątłowski A., *O retroaktywności prawa karnego*, PS 1994, nr 3; Świątłowski A., Nita B., *Zakaz łącznego stosowania przepisów ustawy nowej oraz ustawy dawnej na tle art. 4 § 1 k.k.*, Prob.Praw. 2001, nr 3; Tarnawski M., *Zagadnienia jedności i wielości przestępstw*, Poznań 1977; Warylewski J., *Společna škodlivost' czynu w nowym kodeksie karnym — próba określenia*, PS 1998, nr 7–8; Warylewski J., *Pornografia w Internecie — wybrane zagadnienia karnoprawne*, Prok. i Pr. 2002, nr 24; Wąsek A., *Odpowiedzialność karna za nieprzeszkodzenie przestępstwu*, Warszawa 1973; Wąsek A., *glosa do uchwały SN z 11 sierpnia 2000 r.*, OSP 2001, z. 1; Wolter W., *O czynnie jako działaniu lub zaniechaniu przestępnym*, PiP 1956, z. 5–6; Wolter W., *O tzw. przyczynowości zaniechania*, PiP 1954, z. 10–11; Wolter W., *Kumulatywny zbieg przepisów ustawy*, Warszawa 1960; Wolter W., *Reguły wyłączania wielości ocen w prawie karnym*, Warszawa 1968; Wróbel W., *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Zakamycze 2003; Wróbel W., *Z zagadnień retroaktywności prawa karnego*, PS 1993, nr 4; Zachuta A., *Przestępstwo ciągłe — czyn ciągły i ciąg przestępstw*, PS 2002, nr 3; Zębik A., *Czyn ciągły a przestępstwo ciągłe*, Łódź 1971; Zoll A., *Materialne określenie przestępstwa*, Prok. i Pr. 1997, nr 2; Zoll A., *glosa do postanowienia SN z dnia 9 marca 2006 r.*, V KK 271/05, OSP 2007, z. 1, poz. 1.

Art. 1. § 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.